

Жінка на українському фронтірі

Анастасія Канівець

«Клондайк»

Сценаристка і режисерка Марина Ер Горбач
Оператор Святослав Булаковський
У ролях: Оксана Черкашина, Сергій Шадрін,
Олег Щербина
Україна, Туреччина, 2021.

Оксана Черкашина, Сергій Шадрін у фільмі «Клондайк». Режисерка Марина Ер Горбач. Україна, Туреччина, 2021.

Фестивальний 2022 рік для України розпочався вельми багатообіцяюче – нагородою «за найкращу режисуру світового кіно» на кінофестивалі «Санденс». Здобув його «Клондайк» Марини Ер Горбач, картина окупованого куточка Донбасу. Російські війська вже стояли біля кордонів, тож своєчаснішого культурного амбасадора годі було уявити. Терористичний стиль російського ведення війни зробив стрічку ще актуальнішою, адже історія торкається знакової події – збиття бойовиками (чи російськими «іхтамнетами»?) пасажирського літака рейсу МН17 з Амстердама до Куала-Лумпура у 2014 році. Саме цей злочин (навіть якщо ненавмисний) просигналізував: російсько-український «конфлікт» є справою не двох країн, а всього світу... але тоді цього не усвідомили. Сьогодні всі його складові – невивірковий характер, знищення цивільних, перетворення інших країн на заручниць загарбницької політики росії – бачимо на рівні вже повномасштабної війни. Це – не про сам фільм, але про те, чому він опинився на вістрі культурного фронту.

То «Клондайк» – про трагічний Boeing 777 «Малайзійських авіаліній»? Насправді, ні. Він – про людей, що живуть там, де збивають літаки. Збивають по-дурному і випадково, так само, як і руйнують цивільні будинки та вбивають мирних людей. Відповідно й відкривається стрічка: чоловік збирається вивозити вагітну дружину до лікарні, коли випадковим снарядом зносить стіну їхнього будинку. Дім без стіни, геть прозорий, відкритий, незахищений – такий, яким є і життя героїв під окупацією, замаскованою під порядкування місцевих сепаратистів. А услід за тим розгортається майже кафкіанська історія про те, як втекти із місця, з якого втекти неможливо. Кожного разу героям щось стає на заваді: то черговий обстріл, то «позичена» другу-сепаратисту машина, то безапеляційне «ні» бойовиків на блокпосту. Збиття літака, мимовільними (і досить умовними) свідками якого стає подружжя, остаточно ставить хрест на спробі вирватися на «велику землю». Життєвий простір

героїв, Ірки й Толіка, вимушено стискається до поруйнованого, відкритого всім вітрам історії дому... а то й дивом вцілілого дивану, що його господиня намагається почистити, відновлюючи свій маленький домашній космос.

Героїня, що тримає свій світ на власних плечах, – це і є справжнє осердя історії. Цікавий момент: в той час, як в нашому ігровому кіно на воєнну тему протагоніст поки що зводиться до героїчного типу воїна, жіночі образи куди розмаїтіші: вчителька української мови із «Забутих» Дарії Онищенко, мати загиблого літуна із «Матері апостолів» Зази Буадзе, ціла галерея жіночих портретів і замальовок у «Поганих дорогах» Наталії Ворожбит... Вагітна жителька окупованого села із «Клондайку» органічно продовжує ряд. Ця робота стала черговим акторським успіхом Оксани Черкашиної (нагадаємо: роль офіцерки медичної служби у вже згаданих «Поганих дорогах» принесла їй нагороду «Кінокола» як найкращій акторці). Її Ірка – варіація традиційного образу української жінки: сильна, вольова, по суті справжня голова родини, і на додачу – майстер виживання у будь-яких умовах. Виконавиця змогла подати цей небезпечний своєю «класичністю» образ життєво, переконливо і без перегравань. На цьому тлі, правда, вельми програють чоловічі персонажі, кожен з яких скочується у свій стереотип. Толік (Сергій Шадрін, що, на жаль, передчасно пішов у засвіти) до болю нагадує чоловіка героїні «Забутих»: звичайний собі обиватель, що хоче лише вижити в нових екстремальних умовах і йде на дрібну співпрацю з сепаратистами. Його друг Саня (Олег Шевчук) – уже повноцінний колаборант, який вдає із себе важливу фігуру при «новій владі»; за психологічним малюнком ролі – традиційний «хитрий хохол», котрий намагається використати ситуацію уповні. Нарешті, Ярик (Олег Щербина) – брат героїні, карикатурний патріот-«майданівець», що ніби зійшов зі сторінок російських пропагандистських ЗМІ: студент київського вишу, що навчається (сам того не знаючи!) за рахунок зятя, трударя

донбасця, огульно називає всіх підряд «сепаратистами» і розмахує невідь-звідки взятим пістолетом. Він то зникає, то з'являється у фільмі, здається, геть не викликаючи своїх зникненнями інтересу чи занепокоєння в сестри. Певний брак суто людських, відповідних обставинам емоцій (наприклад, цікавості, куди зник брат після обстрілу чи кого цим обстрілом вбило на їхньому обійсті) також не додає персонажам психологічної переконливості.

Загалом же, світ «Клондайку» викликає дещо несподівані жанрові асоціації. Маленьке містечко десь «на околиці світу», що захоплене негідниками і давно живе поза звичними законами і нормами добра і зла... Вкупі з такою знаковою «американською» назвою щось нагадує, чи не так? Подібні містечка часто трапляються у вестернах – чудове тло для

героя-одинака, котрий прийде, перемаже всіх і знов піде у захід сонця. Ось тільки тут такого героя немає. Є лише самі жителі, що у класичних вестернах мали злякано визирати з вікон і, можливо, за потреби прийти герою на поміч. У «Клондайку» вони лишаються із силами зла сам-на-сам, і шансів на перемогу у них небагато. Хіба що жителька донбаського фронтиру витримає все, переживе всіх, народить дитину (чомусь здається, що це буде дівчинка, котра так само триматиме на собі місцеве небо й землю). Так, це щось на кшталт української варіації вестерну... такий собі поствестерн, де правил ще менше, а виживати ще складніше. Є лише «східний фронтір», із, здається, вічно похмурим донецьким степом і так само похмурими людьми... яким судилося мимоволі опинитися на гребені валу історії.

«Щедрик»: кілька світлин на згадку

Маргарита Швець

«Щедрик»

Режисерка Олеся Моргунець-Ісаєнко
Сценарій Ксенії Заставської
Оператор Євгеній Кірей
Художник Влад Одуденко
В головних ролях: Яна Коральова,
Андрій Мостренко, Джоанна Опозда,
Андрій Ісаєнко
Україна, Польща, 2021.

У перший день активної фази російсько-української війни наші ілюзії розвіялись, як дим, нагадавши давню, як світ, аксіому: війна не спить, вона лише спочиває й, враховуючи обставини, навряд чи засне у перспективі. Історія переконує, що жодне покоління українців не проіснувало без протистояння імперіям, і «цей дощ ніколи не скінчиться». Тож, окрім того, що ми маємо всіма силами боротись проти колоніальної залежності, ми повинні ще й зберегти «модель майбутнього» у найважчі для нас часи. Війна проявляє в душах не лише найганебніші вади, але й найкращу людську рису – солідарність. І хоча вона все одно забирає безліч безцінних людських життів, дії тих, хто захищає їх від загибелі, також мають бути поміченими. Про негучний подвиг звичайної української вчительки, яка пропала в сталінських таборах, але до цього встигла зберегти дітей – своїх і чужих – розповідає фільм Олесі Моргунець-Ісаєнко «Щедрик». Побудований на документальній основі, він був знятий за два роки до війни, але не вийшов у прокат через пандемію. Втім, зарубіжний глядач мав змогу його побачити в рамках проекту «Дивись українське».

Дія картини відбувається в Станіславі (нинішній Івано-Франківськ, що до Другої світової належав Польщі), в

Кадр з фільму «Щедрик». Режисерка Олеся Моргунець-Ісаєнко. Україна, Польща, 2021.

одному будинку, кімнати якого українській і польській сім'ям здає місцева єврейська родина. Класицистична єдність порушується десятима роками політичної турбуленції: під час окупації радянськими військами з війни не повернеться батько польської дівчинки, радянський режим заарештує і її матір; наступне німецьке нашествя призведе до загибелі батьків у єврейській родині, тоді ж за підпільну діяльність буде закатовано й чоловіка головної героїні; під час післявоєнної реінкарнації радянського режиму загинуть батьки німецького хлопчика – він повернеться в єдиний знайомий йому в місті дім та буде вбитий навіженим гебістом. Жодне «визволення» нікому не принесе щастя: батьки загинуть, а українська вчителька, яка вбереже дітей кількох націй, що складають український народ, за «співробітництво з ворогом» потрапить у радянські концтабори. Вчителька залишиться наодинці зі своєю вірою, однак устигне навчити наступне покоління мелодії,